

Кондратюк Н.В. Кулеша О.М.

ІСТОРІЯ ХРИСТІНІВСЬКОГО НАРОДНОГО САМОДІЯЛЬНОГО ТЕАТРУ

Департамент освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації

Відділ освіти Христинівської районної ради

Христинівська спеціалізована школа I-III ступенів № 1 ім. О.Є.Корнійчука

Кондратюк Н.В. Кулеша О.М.

Історія Христинівського народного самодіяльного театру

Христинівка 2014

Кондратюк Н.В. Кулеша О.М.

Історія Христинівського народного самодіяльного театру: Електронна книга для вчителів, учнів загальноосвітніх шкіл. – Христинівка, 2014. – 57 с.

Виховання й освіта в системі загальноосвітніх шкіл передбачають цілеспрямоване залучення всіх дітей до цінностей культури, освоєння ними форм і методів спілкування з культурною спадщиною минулого й сучасності, формування навичок творчої діяльності й усвідомлення загальнолюдських цінностей.

Складовою культури є мистецтво, що передбачає й «програмує» особистісне ставлення до світу.

Особливої уваги заслуговує драматичне мистецтво – театр. Дослідження культурної спадщини Христинівського народного самодіяльного театру є актуальним на сьогоднішній час, тому що. А її збереження для майбутніх поколінь справедливо вважається необхідною передумовою розвитку нашої нації та культури.

Христинівський народний самодіяльний театр - це культурна спадщина нашого міста, відома з 20-х років ХХ ст., історія якого містить багато цікавих фактів.

В електронному посібнику та електронній книзі розглянуті умови створення Христинівського народного самодіяльного театру, діяльність видатних режисерів театру, репертуар вистав, творчу спадщину видатних аматорів сцени та значення їх діяльності в краєзнавчій роботі нашого району.

Для реалізації поставленої мети був зібраний краєзнавчий матеріал, що стосується минулого театру, проаналізований і узагальнений; досліджена історія та основні етапи діяльності театру; теоретично обґрунтована історія театру як культурна пам'ятка; розглянута діяльність видатних режисерів театру, які зміни відбувались за ці періоди у розвитку театрального мистецтва.

Практичне значення електронного посібника та електронної книги полягає у поглибленні і розширенні наших знань з історії та мистецтва. Данні матеріали можуть бути використані під час проведення уроків художньої культури рідного краю, написання наукових праць про минуле краю, при викладанні спеціальних курсів з історії та культури регіону у вищих та середніх навчальних закладах, у виховній роботі.

Цінність роботи становить безпосереднє вивчення оригінальних документів і фотографічних даних з архівів, зібраних при опитуванні жителів міста, очевидців. Вивчення документів дало спробу зробити власний аналіз на основі всього комплексу доступної інформації.

Дана праця ґрунтується лише на основі документальних свідчень очевидців.

Для вчителів, студентів та учнів.

Зміст

Вступ.....	5
Розділ 1.....	7
Заснування театру.....	8
Творча діяльність Л.Д.Гусятинського.....	10
«Шумить Дніпро» Дмитра Суптелі - вистава доленосна у житті театру.....	20
Розділ 2.....	26
Діяльність Христинівського народного самодіяльного театру у 1968-1978 роках.....	27
Творча спадщина режисера Івана Семеновича Кравчука.....	33
Репертуар театру на чолі з М.Я.Ульяновою.....	38
Творчі злети Христинівського театру від 2000 року до сьогодні.....	46
Післямова.....	54
Список використаних джерел.....	56

*Історію рідного краю
Всім треба вивчати завжди,
А той, хто її забуває –
Познає уроки біди.*

Вступ

«Хто не знає минулого – той не вартий майбутнього», - вчить народна мудрість.

Виховання й освіта в системі загальноосвітніх шкіл передбачають цілеспрямоване залучення всіх дітей до цінностей культури, освоєння ними форм і методів спілкування з культурною спадщиною минулого й сучасності, формування навичок творчої діяльності й усвідомлення загальнолюдських цінностей.

Складовою культури є мистецтво, що передбачає й «програмує» особистісне ставлення до світу.

Особливої уваги заслуговує драматичне мистецтво – театр. Дослідження культурної спадщини Христинівського народного самодіяльного театру є актуальним на сьогоднішній час. А її збереження для майбутніх поколінь справедливо вважається необхідною передумовою розвитку нашої нації та культури.

Христинівський народний самодіяльний театр - це культурна спадщина нашого міста, відома з 20-х років ХХ ст., історія якого містить багато цікавих фактів.

До відзначення 60-річчя утворення Черкаської області були розроблені електронний посібник та електронна книга, в яких розглянуті умови

створення Христинівського народного самодіяльного театру, діяльність видатних режисерів театру, репертуар вистав, який також пов'язаний з творчістю Т. Г. Шевченка (вистава «Назар Стодоля» поставлена самодіяльними акторами на відзначення 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка), творча спадщина видатних аматорів сцени та значення їх діяльності в краєзнавчій роботі нашого району.

Для реалізації поставленої мети був зібраний краєзнавчий матеріал, що стосується минулого театру, проаналізований і узагальнений; досліджена історія та основні етапи діяльності театру; теоретично обґрунтована історія театру як культурної пам'ятки; розглянута діяльність видатних режисерів театру, які зміни відбувались за ці періоди у розвитку театрального мистецтва.

Практичне значення електронного посібника та електронної книги полягає у поглибленні і розширенні наших знань з історії та мистецтва. Данні матеріали можуть бути використані під час проведення уроків художньої культури рідного краю, написання наукових праць про минуле краю, при викладанні спеціальних курсів з історії та культури регіону у вищих та середніх навчальних закладах, у виховній роботі.

Цінність роботи становить безпосереднє вивчення оригінальних документів і фотографічних даних з архівів, зібраних при опитуванні жителів міста, очевидців. Вивчення документів дало спробу зробити власний аналіз на основі всього комплексу доступної інформації.

Дана праця ґрунтується лише на основі документальних свідчень очевидців.

Розділ 1

ШЛЯХ ХРИСТИНІВСЬКОГО ТЕАТРУ: ВІД ЗАСНУВАННЯ ДО ЗВАННЯ «НАРОДНОГО»

Заснування театру

У кінці 19-го століття починає розвиватися аматорський рух, утворюється аматорський театр, що сприяв піднесенню національної культури який спирався на прогресивні традиції минулого і розвивав реалістичні принципи, був тим підґрунтям, на якому визрівало українське сценічне мистецтво. У підвищенні культури та вихованні широких мас громадськості, важливу роль відіграє самодіяльне мистецтво.

Христинівка здавна славиться своєю художньою самодіяльністю. Ще в перші роки Радянської влади жадібна до веселощів молодь організувала різні самодіяльні гуртки, виступала з концертами та виставами перед населенням.

Найактивнішими учасниками художньої самодіяльності були Олександр Корнійчук, Віктор Вязметінов, Марія Барвінська, Трохим Костюк та ін.

О.Є.Корнійчук

Історія нашого театру сягає в буремні 20-ті роки минулого століття. Комсомольська організація стала ініціатором створення драматичного колективу, в який входила робітнича молодь та місцева інтелігенція.

Актором і режисером драматичного гуртка був ватажок молоді, комсорг Олександр Корнійчук (народився в 1905р.). Коли Сашкові виповнилось

14 років, помер його батько (Євдоким Корнійчук працював у залізничному депо). В сім'ї, крім Сашка, було ще троє менших дітей, тому обов'язки годувальника лягли на його плечі. Хлопець нарівні з дорослими працював на залізниці слюсарем. Мужніючи і загартовуючись у роботі, Сашко зумів організувати навколо себе молодь, яка прагнула до культурного життя. Після

роботи поспішали в залізничний клуб, ставили вистави, виступали перед жителями міста і сіл. Змагалися у майстерності із Уманським драматичним колективом, яким керував Микола Бажан. Акторська і режисерська робота визначила подальшу долю цих людей: вони стали відомими літераторами.

О. Є. Корнійчук - відомий усьому світі драматург. Його 22 п'єси - величезне надбання для розвитку театрального мистецтва.

Коли О. Корнійчук поїхав на навчання до Києва, естафету комсорга залізничників прийняв О. Дворжанський. Особливою популярністю в той час користувалася «Синя блуза», яка була різновидністю «живої газети» або живим віном сатири. Репертуар «Синьої блузи» був різноманітний: концертні номери, літературні монтажі, сатиричні частівки на злободенні теми – побутові, виробничі, міжнародні. Використовували місцевий матеріал для складання частівок і навіть писали п'єски, в яких викривали і таврували недоліки. Самі були авторами і учасниками художньої самодіяльності.

Творча діяльність Л.Д.Гусятинського

Л.Д.Гусятинський

На початку 30-х років у колектив прийшов юнак, фельдшер за освітою. Це був Леонід Дмитрович Гусятинський: подальша історія театру буде тісно пов'язана з цією людиною.

У довоєнний час театральний колектив ставить вистави класиків («Поки сонце зійде, роса очі виїсть» М. Кропивницького та багато ін.). З кожною виставою розкривався талант молодого завзятого режисера, Леоніда Гусятинського. Навіть війна не переривала роботу тих, хто був відданий театральному мистецтву. Із сценками на патріотичну тематику актори були бажаними для тих, хто не докладаючи рук, наближав свято Перемоги над німецько-фашистськими загарбниками. Війна принесла розруху, голод, втрати, але не зламала віру наших людей у краще майбутнє: відбудовуючи руїни, вони не забували за розвиток культури. Перша повоєнна вистава - «Делікатна операція», С. Матвеева з успіхом пройшла в залізничному клубі і режисер Л. Гусятинський бачив піднесення в роботі колективу. Цю виставу було показано в м. Черкасах на обласному огляді художньої самодіяльності. І якою ж була радість театралів, коли вони зайняли одне з призових місць! Христинівський районний Комітет

Будинок культури

Комуністичної партії на черговому засіданні приймає рішення: будувати будинок культури. З яким ентузіазмом люди будували цей заклад! Молодь після напруженого

трудового дня з піснями та жартами поспішали на будівництво. Всі з нетерпінням чекали дня, коли новий будинок культури гостинно відкриє двері перед своїми глядачами.

Цей день настав у 1959 році. Мабуть саме тому наш земляк О. Є. Корнійчук, вітаючи христинівчан із відкриттям районного будинку культури, писав: «Вірю, що молодь згадає славні комсомольські традиції і створить у новому будинку культури багато гуртків, які сприятимуть культурному росту і вславлять самодіяльністю рідну Христинівку».

Минуло тільки 10 місяців з дня відкриття цього закладу, А які зміни сталися в культурному житті міста! При міському будинку культури створено народний університет культури. На піднесенні і художня самодіяльність: створено хорівий, музичний колектив, на повну силу працює драматичний гурток. Самодіяльні митці радують жителів своїми виступами.

Фото з вистави "Назар Стодоля"

Новим свідченням зростання художньої самодіяльності була

прем'єра вистави «Назар Стодоля» (поставлена самодіяльними акторами на відзначення 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка). Вже з самого початку спектакль викликав живий інтерес у глядачів. І хоч ролі тут виконували робітники та службовці - успіх був очевидний. Багатство декорацій і костюмів, музичне і художнє оформлення, та й сама постановка говорила про те, що це виступає не драматичний гурток, а зрілий театральний колектив. Для зображення зимового пейзажу використовувалися світлові ефекти. Найбільш

вдало вийшли образи: підступного і бундючного сотника Хоми Кичатого, який заради слави готовий загубити щастя єдиної доньки Галі, прагнучи видати її заміж за багатого полковника, хитрої і веселої молодиці Стехи. Ці ролі виконували подружжя Людмила та Володимир Силко.

Непогано виступили вчителька Діна Каліновська в ролі Галі і працівниця РТС Майя Ульянова в ролі хазяйки вечорниць. Добре виконав роль щирого друга і побратима Назара вольового козака Гната Карого залізничник Микола Оратовський. Хороше були поставлені й масові сценки вечорниць у другій дії. Тут українські обрядові пісні переплітаються з танцями, жартами та розповідями кобзаря Кирпка (С. Чернюк - база хлібопродуктів). Свати (В. Чернишов і Е. Козінський) в цілому грали також непогано.

Хочеться згадати й тих, кого не видно було на сцені в час спектаклю, але які в значній мірі сприяли успіхові вистави. Це, насамперед, режисер-постановник Леонід Гусятинський (медик), художній керівник Микола Голик і Павліна Санєєва, диригент оркестру залізничник Г. Ляхов, декоратори М. Грабовий, В. Вовк та інші актори, які готували масові сцени: українські обрядові пісні перепліталися з танцями, жартами, розповідями кобзаря.

І це їм вдалося, адже її чекали не тільки в місті, а і в селах району. (див. додаток 19)

1961 рік. Режисер Л. Гусятинський ставить виставу Цезаря Солодаря «Блудний син». Попереду багато творчих планів, глядачі з нетерпінням чекають нових зустрічей з аматорами театального мистецтва.

З метою подальшого розвитку самодіяльних драматичних колективів, а також виявлення серед них найбільш обдарованих і здібних виконавців Черкаське обласне управління культури вирішило в травні провести «Другу театральну весну Черкащини». Народні самодіяльні театри, драматичні гуртки сіл та міст області, йдучи назустріч святу, поставили або закінчують готувати нові

вистави, з якими вони виступлять у лютому—березні на місцевих, районних та кущових оглядах. їх переможці демонструватимуть своє мистецтво на обласному огляді, який проходитьиме в Черкасах.

Колектив обговорює комедію Анатолія Софронова «Стряпуха замужем», всім вона припала до душі. Колектив активно береться за роботу. Репетиції закінчувались далеко за північ, але додому ніхто не поспішав, не дивлячись, що рано всім потрібно іти на роботу. Актори відшліфовували кожну деталь: кожна

Фото з вистави "Стряпуха замужем"

фраза, кожне слово повинно пройти мимо вух глядача.

«Завіса здригнулася й упевнено попливла, ніби рукою м'яко роз'єднуючи глядачів з артистами, які ще жили гарячим подихом кубанської

станіці. Хтось несміливо заплескав у долоні, а за мить вже зливою шуміли дружні оплески. Ще раз розкрилася завіса – схвильовані актори і глядачі знову відчували контакт, що єднав їх на протязі всього спектаклю. Потім поздоровляли акторів, які ще досі лишалися в гримі і костюмах персонажів щойно зіграної п'єси А.Сафронова «Стряпуха замужем».

Для драматичного колективу Христинівського будинку культури це була досить значна подія: вона принесла любителям перше місце в області і диплом першого ступеня. Така перемога — результат наполегливої праці над спектаклем і над собою. Різні характери, гострі ситуації п'єси виразно донесені до глядача.

Темпераментна, але стримана Павліна у виконанні лікаря Людмили Малицької ревно оберігає своє кохання. Вона пластично створює характер стійкої людини, грає безпосередньо, вільно. Міщанку Галину Чайку, яка не від того, щоб знехтувати свою подружню честь, вбачаючи у кожному зальотника, грає домогосподарка Людмила Силко. Актриса виконує роль в темпі, щиро. Однак в зображенні героїні вона часом вдається до зовнішніх ефектів, що знижує достовірність образу. Стриманість, при внутрішній напруженості, лаконізм у зображенні — ось вимога до гри нашого часу. Компасом справжньої творчості мусить бути почуття міри. Слива — сторож колгоспу, у виконанні фельдшера Леоніда Гусятинського, — дотепний, наділений народним гумором дідок, тепло сприймається глядачами. Уміння перевтілюватись і простота, з якою він веде роль, — переконують в існуванні саме такої людини. І Степан Казанець, роль якого виконує електротехнік Володимир Силко, і Андрій Пчілка — науковий співробітник селекційної станції ЄрланЛясковець, і інші грають рівно, виразно, в комедійному плані постановки. Мова йде не про звичайну типажну схожість, а про вміння глибоко розкривати характери.

Органічно вплітаються у канву дії хор дівчат і поставлені І. Криницьким танці. З моменту підняття завіси, коли глядача приємно вразило дотепно зроблене оформлення, його увага не ослаблюється до кінця спектаклю. Контакт між сценою і залом, зіграний акторський ансамбль сприяли успіху комедії, поставленої режисерами Л. Гусятинським та В. Силко.

Вдало були підібрані костюми, музика, декорації - все це створювало святкову атмосферу.

На Другій театральній весні Черкащини христинівські театри за спектакль «Стряпуха замужем» були відзначені Дипломом 1-ого ступеня. Таку ж нагороду отримали і актори - піонервожата Поліна Санєєва, залізничник

Володимир Силко, лікар Людмила Малицька, науковий співробітник ЄрланЛясковець.

Окрилені успіхом, актори беруться за виставу М. В. Гоголя «Майська ніч». (У цій виставі було задіяно біля 100 чол.). Надовго залишиться це дійство у пам'яті глядачів: режисер Л. Гусятинський досяг вершини майстерності як головних героїв (роль Галі виконувала піонервожата Поліна Санєєва, а роль Левка - художник і хореограф будинку культури Іван Криницький), так і другорядних, чудово були зіграні масові сцени.

Закоханість христинівчан у свою справу, їх цілеспрямованість характеризує така деталь. Готуючи до постановки «Майську ніч», вони роздобули, однойменну діараму і ретельно ознайомили з нею не тільки самих виконавців але і закрійників з індопошиву, які мали виготовляти костюми.

Злагожденість усієї підготовчої роботи є другою позитивною рисою колективу. Радянський Союз - на хвилі піднесення: з польотом Ю. Гагаріна відкривається завіса космічного простору, трудівники міст і сіл рапортують про нові досягнення, культурне життя країни теж на високому рівні. Христинівський театральний колектив знову у пошуку: на завершення 1962 року готується нова

Фото з вистави "В сиреновом саду"

вистава. Опитування широких мас населення показало - люди хочуть чогось веселого, радісного. І вибір твору був одностайний - це комедія-водевіль Цезаря Солодаря «В сиреновом саду» Нова

робота колективу припала до

душі вимогливому глядачеві. Автор ставив завдання показати чесність і благородство рядових радянських трудівників одного боку, і з другого - викрити шахраїв, жуків-бронзовиків, які нечесним шляхом пролізли в «Сиреневый сад».

Час від часу в залі виникає веселий сміх, присутні щиро нагороджують здібних виконавців дружними аплодисментами. А це означає, що нова вистава прийшла до душі вимогливому глядачеві.

В своїй п'єсі автор ставив завдання показати чесність і благородство рядових радянських трудівників, з одного боку, і з другого — викрити шахраїв — «жуків-бронзовиків», які нечесним шляхом пролізли в «Сиреневый сад». І це самодіяльним артистам вдалось відтворити на сцені. В цьому не мала заслуга й режисера-постановщика Леоніда Гусятинського — фельдшера районної поліклініки.

Основні позитивні герої п'єси — молодий лікар Надя Раєвська — енергійна, смілива і винахідлива особа, її роль виконувала інструментальник райвідділення «Сільгосптехніки» Майя Ульянова. Головний помічник Наді — молода актриса Галя Бородіна, яка прибула, щоб відпочити, попрацювати над новою роллю. З цією роллю успішно справилась старша піонервожата міської середньої школи № 2 Павліна Санєєва.

В ролі санітарки Агафонові глядачі вперше побачили на сцені нового члена драмколективу — працівника прокуратури О. Прокопчук. А художній керівник Будинку культури Микола Телевань виконав роль інженера Русакова.

Є й інші, теж позитивні герої: відпочиваючі — студентка педінституту Тамара і працівник обліку Шишкін. В ролі першої дебютувала одинадцятикласниця Наташа Заточна. Шишкіна зіграв завгосп школи № 2 Г. Майданюк. Запам'ятовуються також працівник міськздороввідділу Рибцев та

його дружина бібліотекар Шоліна. Ці ролі виконували вчитель іноземної мови міської середньої школи № 1 С. Плахотнюк та бухгалтер залізничного клубу Г. Г. Іщенко.

Серію негативних персонажів представляють директор будинку відпочинку Душечкін — глава сімейства «жуків» і його права рука — завгосп Шок. В цих ролях виступили залізничник В. М. Силко та медпрацівник Л. Гусятинський. Душечкін і Шок — спритні, хитрі хапуги, які в своїх темних діях не гребують будь-якими методами. Обидва пройдисвіти, напевно, вже змінили не один десяток посад.

У водевілі є ряд пісень, куплетів, що значно оживляє виставу.

Фото з вистави "Ну й дітки ж"

«Вы, друзья, сорняков не пускайте. Ни в сады, ни в дома - никуда!» - цими словами з куплету закінчується вистава. Цього гасла дотримуються у кожному трудовому колективі, тому вистава була доступна і зрозуміла кожному, викликала тільки захоплення і вдячність самодіяльним акторам та режисеру Леоніду Гусятинському. Успіху вистави сприяли і чудові декорації, які підготували художники-декоратори І. Криницький та В. Вовк.

1963 рік театральний

колектив розпочав новими творчими пошуками. Відповідь дало саме життя: треба говорити про сучасність. Режисер Л. Гусятинський зупинився на комедії «Ну й дітки, ж!» Миколи Зарудного. Вже перша читка показала, що театр народної творчості має всі можливості сценізувати цю п'єсу. Та перші репетиції не обійшлися без сумнівів, особливо викликали їх ролі Любчика та Катерини Михайлівни. Як відтворити їх, щоб не допустити помилки? Рада будинку культури (директор Шимко) звернулася за порадою в Українське театральне товариство. Його співробітники Григорій Дмитрович Сташук і Олена Валеріанівна Захаржевська відгукнулись на прохання: вони організували зустріч самодіяльних акторів з автором комедії М. Зарудним та режисером столичного театру імені І. Франка В. Оглобліним. Колектив Христинівського театру побував у Києві, де з великим задоволенням подивились постановку комедії у виконанні столичних митців. Роль Григорія Мойсейовича Любчика виконував Народний артист УРСР Г. Бабенко, а роль Катерини Михайлівни - Заслужена артистка республіки Н. Копержинська. Після спектаклю христинівчани зустрілися з Миколою Яковичем Зарудним та режисером театру Володимиром Миколайовичем Оглобліним. Багато цікавого та корисного побачили і почули христинівські актори. Приїхавши додому, зразу взялися за роботу і вже незабаром глядачі в Христинівці і в селах району насолоджувались високохудожньою виставою «Ну й дітки, ж!»

Закономірно виникає питання: чим викликаний успіх христинівчан? Завдяки чому цей колектив двічі в області завойовує премії? Відповіді можна так: актори-аматори з душею, з вогником беруть участь у художній самодіяльності.

Колектив домагається цього насамперед вибором п'єси, в якій закладені високі художні і сценічні якості. Саме на драматургічному матеріалі, на яскраво виписаних автором характерах виховуються мистецькі смаки учасників,

визначається творче обличчя всього колективу. Це дуже важливо, бо в художній самодіяльності подекуди не приділяють належної уваги репертуару, і на сцену потрапляють драматургічно незрілі п'єси. Обираючи до постановки твір, христинівчани ставлять конкретні питання: яку ідею він втілює, проти кого спрямований. Серйозно обмірковують вони і можливості та засоби, якими можна краще донести ідею твору до глядача.

Повчальний і спосіб підбирання виконавців. Якщо п'єса за типажем потребує додаткових виконавців, їх запрошують з числа відвідувачів будинку культури. Взагалі тут часто практикують подібні пошуки. Так були запрошені місцевий журналіст А. Гороєнко на роль писаря в «Майській ночі» за Гоголем, науковець Е. Лясковець та інші. Завдяки цьому тут змогли вдало поставити «Назара Стодолю» Шевченка з «Вечорницями» Ніщинського, де брало участь 70 чоловік.

На зборах колективу режисер обов'язково заздалегідь пропонує план нового спектаклю — так звану режисерську експозицію. Її обговорюють широким колом учасників гуртків — драматичного, хореографічного, хорового, а також оркестру та художника.

«Шумить Дніпро» Дмитра Суптелі - вистава доленосна у житті театру

Свій 4-ий театральний сезон у новому приміщенні Христинівський театр

Секія - М. Кошовий, Влада - Бокор

Фото з вистави "Шумить Дніпро"

народної творчості розпочав напередодні славного ювілею великого Кобзаря прем'єрою вистави «Шумить Дніпро» Дмитра Суптелі. Новий спектакль - новий яскравий успіх колективу. Він показав здатність самодіяльних акторів вирішувати

навіть складні сценічні завдання зі всіма багатогранностями музичної

комедії. Щоб підготувати виставу з багатьма масовими сценами, дуетами, хором та сольним співом, танцями, довелось немало попрацювати режисерам - постановникам Л. Гусятинському та В. Силку, хормейстеру М. Голику, балетмейстеру І.Криницькому, керівнику оркестру О. Даниляку та всьому колективу (біля 75 чол.). Та затрачена довгими зимовими вечорами праця не пропала марно. 4 рази вже йшов спектакль в Христинівці, і кожного разу - повний аншлаг! Численні глядачі, а також присутні на перегляді представники мистецьких закладів України та обласного центру дали високу оцінку постановці цього твору. Отже, екзамен на зрілість складено. Успішна постановка дає право піднятися на вищу сходинку - боротися за звання народного самодіяльного театру. Цілком виправдав себе і вибір п'єси. Музику до вистави «Шумить Дніпро» написав Заслужений діяч мистецтв О. Рябов, відомий глядачеві по чудових музичних комедіях «Весілля в Малинівці», «Колумбіна» та ін.. Це життєстверджуючий спектакль про наших сучасників - рядових колгоспних трудівників. «Наше життя нині мчить так, що за ним і

налітаку не вженешся», - каже синові пілоту Андрію дід Макар, роль якого майстерно зіграв режисер Л. Гусятинський. Провідною лінією сюжету є приїзд у село молодого агронома - Валентини Миколаївни, яка, покинувши міністерське крісло, приїхала підіймати сільське господарство. Слідом за нею приїжджає її коханий Андрій, буде тут працювати механіком. Ці головні ролі виконували медстатистик залізничної санстанції В. Бокова та слюсар вагонного депо М. Кошовий, Драматург Д. Суптеля відвівши певне місце смішному, комедійному, яскраво змальовує значні перетворення, що сталися в простому наддніпрянському селі, красу людей, зростання їх свідомості. Вдумливо, переконливо виконували свої ролі Людмила Мазурик - інспектор дитячої кімнати районного відділу міліції (бригадир Софійка), Микола Телевань - художній керівник будинку культури (роль голови колгоспу Романа Тарасовича), домогосподарка Людмила Силко (роль Олени Марківни - єдиного негативного персонажа), місцевий журналіст А. Горбенко вдало зіграв пожежника Карпа, художник і балетмейстр будинку культури Іван Криницький - роль фотографа-монументаліста Моті (так Мотя себе називав) Запам'яталися надовго масові сцени з чудовими піснями і танцями.

В це дійство немало хисту і вміння вклали художник І. Криницький, декоратор і електрик В. Вовк, керівник оркестру О. Даниляк. Закінчується ця весела комедія життєрадісними словами: «Так шуми

ж, Дніпро, могутній, Величай наш рідний край, І життя наше квітуче На весь світ ти прославляй!»

Привітальна телеграма від Дм. Суптелі

І вже на наступний день з Києва від Дмитра Суптелі надійшла телеграма такого змісту: «Поздоровляю прем'єрою бажаю успіху подальшої плідної праці».

18 квітня 1964 року Управління культури Черкаського облвиконкому нагородив Дипломом драматичний колектив Христинівського будинку культури за високу виконавську майстерність на обласному огляді-конкурсі, присвяченому 150- річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

Саме ця вистава стала доленосною у житті театру. 20 січня 1965 року Міністерством культури УРСР Христинівському театральному колективу було присвоєно почесне звання «Народний самодіяльний театр».

Постановки режисера Л. Д. Гусятинського після присвоєння колективу високого звання

Посвідчення того, що драматичному колективу присвоєно звання «Народний самодіяльний театр»

Першою після присвоєння, колективу високого звання була постановка ще однієї п'єси із трилогії Анатолія Софронова «Павлина» (до трилогії входять вже відомі п'єси - «Куховарка» та «Куховарка замужем»). «Павлина» - це комедія на 3 дії, до якої написав чудову музику Борис Мокроусов. Глядачі знову побачили куховарку Павлину, яка вже стала головок колгоспу, її чоловіка Степана Казанця, завжди рухливого діда Сливу. Ця комедія - заключна частина трилогії. Зав'язка починається з того моменту, коли Павлину обирають головою колгоспу. Чоловік, ревнуючи Павлину до зрошувача Непочатого, потрапляє в смішні ситуації. Може б і розпалася сім'я, та люди, прості і душевні, допомогли розібратися у своїх почуттях. Заключна сцена спектаклю проходила напружено, кожне слово акторів викликало хвилювання у

глядачів. І коли головні герої миряться - в залі лунали схвальні вигуки. Режисеру Л. Гусятинському та всьому колективу вдалося досягти мети - принести глядачам радісні хвилини насолоди від театрального мистецтва.

В кінці 1965 року актори готують ще одну комедію, яка з успіхом була показана на початку 1966 року. Це твір М. Литвина та Я. Рум'янцева «Наречена». Режисер Л. Гусятинський вдало розподілив ролі: професора майстерно зіграв уже досвічений В. Силко, Ігоря - художній керівник будинку культури М. Телевань, Димова - С. Плахотнюк. Учителька П. Санєєва блискуче справилась з роллю Баранкової. Аплодували глядачі, коли на сцені з'являлись улюблені актори - Людмила Силко (роль Клавдії Андріївни), Іван Криницький - (роль Бабашкіна).

1967 - рік ювілейний. Весь радянський народ святкував 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції. Цій знаменній даті Христинівський народний самодіяльний театр присвятив драму М. Зарудного «Сині роси». Прем'єра вистави відбулася 20 жовтня 1967 року. порадувала глядачів високою майстерністю драматичного мистецтва. На сцені районного будинку культури її було показано 4 рази і завжди зала була переповнена. Також цю роботу мали змогу подивитися по всіх селах району, а також у м Умані, Монастирищі, Звенигородці. В головних ролях - відомі глядачам актор: В. Силко (Северин Дорош), М. Телевань (Клим Островий), Л. Силко (Василина), І. Криницький (Андрій) та дебютанти, які зразу завоювали симпатію глядача. Це Б. Петровський - керівник гуртка народних інструментів РБК (роль Мирона Кагарлика); В. Гайдук - обліковець харчокомбінату (роль Любини); М. Дробаха - учителька (роль Гелени); В. Клепацький - слідчий районного відділу міліції (роль Македона Чоботаря). І, звичайно, коли на сцені грав Л. Гусятинський (роль Опанаса Деркача), лунали вигуки «Браво».

В червні 1968 року колектив театру з виставою «Сині роси» побував на обласному огляді в м. Звенигородці, де з честю підтвердили звання народного.

Фото з вистави "Сині роси"

Виконавчий комітет Звенигородського райкому депутатів трудящих нагородив

Христинівський народний самодіяльний театр Грамотою за культурне обслуговування трудящих спектаклем «Сині роси» М. Зарудного.

А зараз, поки що - 1967 рік. Наступна робота - п'єса І. Соболева «Смертний вирок». Рада театру на чолі з режисером Л. Гусятинським детально обговорювала кожен епізод цієї складної вистави, адже потрібно так донести зміст, щоб глядач пройнявся тими подіями, які пережив наш народ. Роль Семена Боброва зіграв М. Телевань; Валерії - Л. Павленко; баби Марфути - Л. Силко. Глядачі міста та району з великим захопленням дивилися виставу по декілька разів, надсилаючи на адресу будинку культури численні подяки та вітання.

На початку 1968 року колективом під керівництвом незмінного режисера Леоніда Дмитровича Гусятинського поставлено виставу Д. Угрюмова «Звонок в пусту кавртиру». Після здачі вистави, після важкої хвороби він назавжди розпрощався з улюбленою справою, з колегами по мистецькій ниві і з життям. Тут він ще зіграє роль фельдшера Богдана Дубровського, і, як завжди, його вихід на сцену зустрічали оплесками.

Колектив поповнився новими акторами: роль Успенцевої Катерини Капітонівни виконувала секретар РК КПУ О. Прокопчук; Арсеній - баяніст РБК В. Діденко; Майя - ревізор районної лікарні Г. Миронова; Кофман Яків Миронович

учитель С. Плахотнюк; Ксана Баташева - піонервожата школи с. Мала Севастянівка В. Рудник. Глядачі також у виставі бачать своїх улюблених, уже відомих акторів: М. Телеваня, М. Ульянову, І. Криницького, Л. Силко.

Слід відмітити, що театральне мистецтво знайшло своє місце у серцях юного покоління: учні шкіл старались не пропускати жодного спектаклю, а згодом бути не тільки глядачами, а і учасниками театрального дійства. І в цій виставі уже нарівні з дорослими майстерно грали учні Христинівської середньої школи №1 О. Асаул (роль Бондаренка), Л. Кравець (роль офіціантки), О. Узеня (роль Шури), санітарів зіграли А. Дробаха, С. Березовський.

Велику роль зіграли декорації (слід віддати належне декоратору В. Дмитрієвій) та костюми (костюмер - улюблена акторка - Людмила Силко).

Розділ 2

ДІЯЛЬНІСТЬ ХРИСТИНІВСЬКОГО НАРОДНОГО САМОДІЯЛЬНОГО ТЕАТРУ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1968 РОКУ ДО СУЧАСНОСТІ

Діяльність Христинівського народного самодіяльного театру у 1968-1978 роках

Після смерті Л. Гусятинського з другої половини 1968 року на посаду режисера призначено молодого здібного спеціаліста Миколу Івановича Любчича.

Із втратою улюбленого режисера Л. Гусятинського, колектив не розгубився, а навпаки, згуртувався, поставивши перед собою єдине завдання - зберігати почесне звання театру, радуючи людей високопрофесійною грою.

Фото з вистави "Ненаписаний портрет"

Рада театру на чолі з режисером М. Любчичом вирішує ставити виставу «Ненаписаний портрет». Драма на 2 дії Лариси Письменної вимагала серйозної підготовки і за виконання головної ролі взявся сам режисер, який виправдав довір'я колективу і майстерно зіграв роль Андрія - молодого художника. Роль Оксани Петрівни вдалася Майї Ульянової, а водія Тимофія Гончаренка зіграв І. Криницький.

Вдалим було музичне оформлення, яке зробив С. Колісніченко, світлове оформлення - І.

Уланівський, костюми - М. Ульянова. Драма настільки сподобалась глядачеві, що режисер М. Любчич вирішив наступну роботу обрати такого ж напрямку. Обговоривши з колективом кілька творів, зупинилися на драмі на 3 дії «Голосіївський ліс» В. Собка, яка була присвячена XXIV з'їзду КПРС. Найсильніший склад акторів взявся за головні ролі: Майя Ульянова зіграла роль Оксани Петрівни Грушко; роль Михайла Коновода - М. Любчич, Василя - І. Криницький, Рудольфа - М. Телевань. Не відставали і молоді виконавці: учні

школи №1 Н. Пруднікова, Л. Дивнич, Т. Чуба та ін. За цю виставу колектив отримав Диплом лауреата за виступ на обласному огляді - конкурсі.

Фото з вистави "Шукаємо наречених"

Це був 1971 рік, У цьому ж році М. Любчич з колективом поставили водевіль на 2 дії «Шукаємо наречених» О. Мовсесова та Н. Воробйова. Стиль режисера М. Любчича дещо відрізнявся від стилю попереднього режисера Л. Гусятинського. Тут не було великих масових сцен, але це не зробило виставу менш цікавою: актори головних ролей грали настільки професійно, що кожен вихід був цікавим, динамічним і неповторним. Знову знайомі і улюблені актори - у

головній ролі - М. Любчич (Борис), І. Криницький - (Вадим), С. Смілянець - (Віра, вона ж Земфіра). У ролі Лукер'ї Пафнутівни - М. Ульянова; у ролі Кузьми Пантелеймоновича - М. Телевань.

В кінці 1971 року театр очолює художній керівник районного будинку культури Микола Антонович Телевань, який, порадившись з колективом, береться за постановку п'єси «97» М. Куліша, Ця робота присвячувалась 50-річчю утворення СРСР. Консультантом режисера під час роботи над виставою було запрошено режисера Черкаського обласного театру, Заслуженого артиста УРСР Георгія Музику. Художнє оформлення до вистави здійснив І. Криницький.

М.А.Телевань

26 листопада 1972 року в м. Смілі театр звітував виставою «97» перед республіканським журі, яке дало схвальну оцінку і Христинівський народний самодіяльний театр

стаз лауреатом Республіканського огляду-конкурсу театральних колективів, присвяченого 50-річчю утворення СРСР і нагороджений Великою срібною

Фото з вистави "97"

народний самодіяльний театр районного будинку культури (режисер М. Телевань), переможця обласного фестивалю самодіяльного мистецтва, присвяченого 50-річчю утворення СРСР.

медаллю. Це ще одна велика перемога на шляху художнього зростання самодіяльного театру.

1972 рік. Організаційний комітет Черкаського облвиконкому нагородив Дипломом 1-ого ступеня Христинівський

У виставі брали участь люди різних професій, тут багато основних героїв, але вражали глядача і великі масові сцени. Блискуче зіграли дебютанти. В ролі Сергія Смика - І. Забіяко (помічник санітарного лікаря санепідемстанції). Роль Панька - секретаря - В. Піддубченко (стрілок воєнізованої охорони); Параска - Н. Романенко (хімік-лаборант санепідемстанції; Стоножка Іван - М. Свіщенко (методист по духових інструментах РБК); дід Юхим - Г. Майданюк (зам. директора по господарчій частині школи №2); Годований - Ю. Соколов (голова райкому ДТСААФ); дід з ціпком - Х. Радзивіл (пенсіонер); глухонімиий Ларивон - І. Рожновський (механік ШЧ-6). Масові сцени теж склалися з дебютантів (Б. Воловодівський, Ю. Білий, В. Біла, М. Підбочна, Г. Блажчук, П. Галаган, Т. Земська, Г. Артеменюк, І Лузан та ін.) Опорою у грі були ведучі досвічені актори: І. Криницький, М. Телевань, М. Ульянова. Додали колориту виставі декорації, де багато зусилля і вміння приклав декоратор В. Дубчишин.

У зв'язку з переходом режисера М. Телеваня у 1973 році на іншу посаду (зав. відділом культури), режисером народного самодіяльного театру призначено Жанну Яківну Притику. На раді театру вирішено: поповнювати

репертуар новими роботами, але не втрачати і раніше поставлених робіт. Молодий режисер взяла для постановки комедію А. Мовсесова «Любов та ревності», прем'єра якої відбулася на початку 1974 року. Комедія на 4 дії вимагала серйозного підходу і колектив з цим справився. Вчорашні дебютанти уже грали головні ролі. Роль Степанюка Степана Васильовича прекрасно зіграв І. Забіяко; Оксани - Г. Артеменюк; Надійки - Н. Романенко. Чудову гру показала і режисер Ж. Притика, зігравши роль Марії - агронома колгоспу «Перемога». І, звичайно, в ролях - І. Криницький, М. Ульянова, І. Рожновський та ін. Жива гра акторів передала істинний комедійний жанр - публіка раз по раз вибухала сміхом. Під час показу вистави - зала була переповнена.

А поряд з поставленою комедією продовжує своє сценічне життя вистава «97» М. Куліша, яку показано 31 травня 1974 року перед Республіканською комісією. Переглянувши виставу, члени журі відмітили, що це хвилююча і художньо зріла робота. Колектив театру ще раз довів, що почесне звання народного він носить заслужено.

А. М. Якубенко

В кінці 1974 році в зв'язку з виїздом режисера Ж. Притики, на цю посаду призначено талановитого спеціаліста - Анатолія Миколайовича Якубенка. Під його керівництвом вирішено підготувати до 10-ої річниці присвоєння театру звання «народний» комедію М. Старицького «За двома зайцями». Комедія всім припала до душі: колоритний, на 4 дії твір показаний з використанням українського фольклору, звичаїв, обрядів. Такий твір не міг залишити публіку байдужою. Не раз зустрічали оплесками вихід Проні і Голохвостого (в ролях - М. Ульянова та А. Якубенко). Комічно і природно грали Х.

Радзивіл та З. Дизик (ролі Прокопа Свиридовича та Явдокії Пилипівни Сірків), а учениця 10 класу ІІ. Цехмейструк отримала багато схвальних відгуків за зіграну

Фото з вистави "За двома зайцями"

роль Галі. Поряд з досвідченими акторами майстерно грали учні: С. Майданюк - роль коханого Галі - Степана; роль Химки - Н. Лобанова;. Марти - Л. Костріцька та ін. Вистава ішла кілька разів при переповненій залі, також її мали змогу

побачити в селах району. Приємно вражало, що після важкого трудового дня сільські трудівники поспішали в клуби, щоб побачити «Голохвастова і Проню Прокоповну».

Після успішної здачі вистави колектив театру розпочинає підготовку до Всесоюзного фестивалю самодіяльного мистецтва, присвяченого 60-річчю Радянської влади. До постановки колектив вирішив взяти п'єсу нашого славного земляка О. Є. Корнійчука «Макар Діброва» Виставу було закінчено до початку 1-ого туру огляду і 13 квітня в Уманському міському будинку культури колектив показав виставу «Макар Діброва», яку члени журі відібрали на 2-ий тур Всесоюзного огляду художньої самодіяльності.

Дія розвивається в післявоєнні роки на Донбасі. Головний герой твору робітник шахти «Зоря» Макар Діброва, роль якого вміло відтворив пенсіонер Харитон Радзивіл. В його образі він яскраво передав стійкий характер комуніста - справжнього бійця ленінської партії, батька, порадника, вихователя. Незважаючи на те, що Макар Діброва боляче сприйняв звістку про смерть сина, він знаходить у собі сили мужньо боротися проти застоя і бюрократизму.

Не менш яскравий образ дочки Ольги відтворила костюмер будинку культури М. Ульянова. Любовну драму Ольги неважко зрозуміти з сімейних зустрічей із чоловіком Павлом - людиною егоїстичною і самолюбивою. До речі, цей образ чудово відтворив режисер театру А. Якубенко, який своїми порадами та власним прикладом допомагав акторам знайти правильніший підхід до відтворення певного образу. Не менш творча удача сприяла художнику будинку культури І. Криницькому, який грав роль Кіндрата Тополі - людини чуйної і гуманної. Гаряче аплодували глядачі і іншим виконавцям: продавцю гастроному Л. Беловій, телефоністці дистанції зв'язку Л. Силко, яка грала роль дружини Макара Діброви, помічнику лікаря санепідемстанції С. Радзивілу, хореографу Будинку піонерів Л. Опанасюк, касиру П. Куцій, яка зіграла роль тітки Марії Смереки і багатьом іншим. Нова складна робота самодіяльних артистів і на цей раз увінчалась успіхом. І можна впевнено сказати, що хлібороби району, які найближчим часом зустрінуться з «Макаром Дібровою» на сільських сценах, теж дістануть естетичне задоволення.

Творча спадщина режисера Івана Семеновича Кравчука

І. С. Кравчук

У зв'язку з виїздом режисера А.Якубенка, на початку 1978 року на цю посаду запросили молодого режисера Івана Семеновича Кравчука, який з великим завзяттям приступив до роботи. Його ентузіазм, знання сценічного мистецтва та бажання працювати з самодіяльними артистами зробили свою справу. В театр повернулись колишні його учасники, влилося багато молодих здібних аматорів.

Першою сценічною роботою режисера І. С. Кравчука стала сатирична комедія Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці». Коли дивишся цей спектакль, здається, ніби перегортаєш сторінки з історії життя та побуту українського народу. Вистава присвячена 200-річчю з дня народження письменника, родоначальника української прози Г. Квітки-Основ'яненка. Тепло зустріли виставу глядачі міста, смт. Верхнячки, сіл Угловатки, Шельпахівки, Сичівки, Великої Севастянівки та інших. З цією виставою драматичному колективу довелося відстоювати звання народного. Театр всім складом виїздив в м. Звенигородку, де виступив перед мистецьким журі під головуванням директора Черкаського обласного будинку народної творчості О. С. Мазура. Спектакль проходив при переповненій залі. Журі високо

Фото з вистави "Сватання на Гончарівці"

оцінило виступ і констатувало, що звання народного колектив носить заслужено.

Дійових осіб комедії небагато. Але кожна - це складний психологічний образ. Найбільш колоритним і барвистим з комедії є образ Одарки, який досить дохідливо змальовує ветеран театру Людмила Гнатівна Силко. Вона знаходить правдиві штрихи і вдало передає хитрість, віру в чаклування. Образ Йосипа Скорика, солдата у відставці, що попав у солдати за вільнодумство, знатока всіх народних обрядів, правдиво передав фізик Угловатської школи Володимир ВасильвичВоронюк. Одним із центральних комедійних образів є образ Стецька, майстерно зіграний режисером І, Кравчуком. Роль Уляни виконала дебютантка театру Наталка Поліщук. Над образом Олексія працювало три самодіяльних актори. Всі три виступали перед глядачами, але найбільш полюбився глядачам аматор-дебютант, медичний працівник Володимир Дмитренко. Приємно, що ряди театру поповнила молодь, яка уже в першій виставі показала майстерну гру.

Режисер І. Кравчук у свої творчі плати включає і роботу з

дітьми. Він збирає здібних дітей,

обговорює з ними різні напрямки театраль-вокального жанру і виносить сміливе рішення: донести до сердець вимогливих глядачів оперу М. Лисенка «Коза-дереза». У цьому дійстві брало участь біля 25 учнів (середні і старші класи). Прекрасні вокальні партії, хоровий спів, хореографія, звучання оркестру - все це сприймалося казково і неповторно.

Фото з вистави "Коза Дереза"

1979 рік. Відзначаючи 15 театральний сезон, колектив на чолі з режисером І. Кравчуком вирішив взятися за твір нашого земляка О. Є. Корнійчука «Пам'ять серця». Щовечора до пізньої ночі світяться вогні в кімнаті народного театру, де самодіяльні митці віддають своє

Фото з вистави "Пам'ятьсерця"

творче вміння на створення нових образів. Роботу закінчено в травні 1979 року і показано глядачам міста та сіл району. Над виставою «Пам'ять серця» працювали: Л. Крижанівська (Галина), І. Кравчук (Кирило), В. Воронюк (Антоніо), М. Мазурик (Максим), М, Ульянова (Катерина) та дебютанти - В. Фурман, О. Солод, П. Кравчук, Ю. Красковський та ін.

Фото з вистави "Барабанщиця"

нових творчих підходів до розкриття теми твору. Колектив зростає як кількісно, так і якісно. На цей період грають ветерани театру: Л. Г. Силко, Х, Г. Радзивіл, І. Д. Рожновський, М. Я. Ульянова, М.

П. Мазурик. А поряд з довідченими акторами - молодь: Н. В. Поліщук, В. І. Дмитренко, О. М. Солод, Н. С. Березовська, Л. П. Панчук, П. Я. Кравчук, Т. М. Шевчук, Т. С. Недорчук, В. В. Воронюк, В. І. Фурман, Р. В. Дорошенко, В. П. Тарновський. Робота над виставою була завершена до 22 січня 1980 року і з великим успіхом ішла на сценах міста та сіл району.

1980 рік порадував глядачів ще однією виставою, яку поставив режисер С. Гарбулінський. Це твір А. Макайонка «Трибунал».

А тим часом іде робота по підготовці до вистави «Лісова пісня» Л. Українки. Режисер І. Кравчук давно виношував ідею створити на сцені казкову феєрію,

Фото з вистави "Лісова пісня"

донести до глядача всю чарівність Лесиної мови. Готуються декорації, підбираються на ролі актори. Колектив театру наполегливо готується до свого звіту, який відбудеться 19 листопада в м. Христинівці. І ось - прем'єра вистави! Зала переповнена глядачами. Зачарозус акторський дует Лукаша і Мавки у виконанні І. Кравчука та Л. Панчук. Н. Березовська (Килина), І. Рожновський (Марище), О. Кузьменко

(дядько Лев) розкривають зміст твору і ця поетична робота буде високо оцінена тими, хто її побачив.

І ось аматори сцени звітують республіканському журі виставами «Пам'ять серця» О. Корнійчука та «Лісова пісня» Л. Українки. Оцінка була високою і театр показав пі вистави не тільки у своєму районі, а і в сусідніх - Теплицькому та Монастирищенському.

Теплицький районний відділ культури нагородив Грамотою колектив Христинівського народного самодіяльного театру за плідну роботу по культурному обслуговуванню трудящих Теплицького району Вінницької області в дні підготовки до XXV з'їзду КПРС і XXV з'їзду Компартії України.

Грамотою обласного наукового методичного центру народної творчості і культурно-освітньої роботи нагороджено колектив народного самодіяльного театру за участь у обласному святі «Театральна весна - 1980».

Активною є робота і з дітьми. Сцена приваблювала талановиту молоді, завдяки таланту справжнього вихователя, Івану Кравчуку вдалося сформувати сильний колектив, який у 1982 році представив на суд глядачів виставу Я. Стельмаха «Привіт, Синичко!»

Репертуар театру на чолі з М.Я.Ульяновою

М. Я. Ульянова

У 1982 році режисер І. Кравчук переводиться на посаду методиста-інструктора по клубній роботі, а на посаду режисера народного самодіяльного театру призначено Майю Яківну Ульянову.

Продовження роботи з молоддю входило у плани нового режисера, тому при Христинівському народному театрі створено театр юного глядача. їх - 26, хлопчиків і дівчаток, яких вабив таємничий світ

театральних куліс. Першою постановкою стала вистава Клавдії Омельянової «Вклоніться їй, люди!»

Сама вистава складна за своєю психологічною лінією.

Події розгортаються через 10 років після війни. По закопаних на місці останнього

партизанського бою документах юні слідопити знаходять

зрадника, що весь цей час звалював всю вину на односельчанку Ганну, яка була зв'язковою у партизанів. Спостерігаючи за розвитком подій, можна було бачити, як глибоко усвідомлювали юні актори, що кожен з них не тільки поролі, а всією душою зрозумів свого героя, став безпосереднім учасником тих далеких днів. Уже сам цей факт говорить багато. Вражаючою була кульмінація вистави. Серед

Фото з вистави "Вклоніться їй, люди!"

юних слідопитів знаходиться і син зрадника. Син, що вірив у батька, як у героя, пишався ним, і раптом... Батько без свідків намагається знищити знайдені документи Ганну. Та син ціною свого життя перешкоджаєцьому і кидає увічі: «Зрадник!» Всі ролі - дорослі і дитячі виконували юні актори, і на думку фахівців, дебют був вдалим. Свою першу роботу учасники театру присвятили 40-річчю Перемоги над німецько-фашистськими загарбниками. Серед дебютантів було відмічено чудову гру

С. Радзивіла. О. Рибак, В. Ковалья, З. Брицької, Л. Філіпової та ін.

Фото з вистави "Мартин Боруля"

Паралельно режисер М. Ульянова працює з дорослим складом театру. На раді вирішили готувати виставу І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля». Комедія в п'яти діях вимагала неабиякої підготовки. У

роботу включилося близько 20 акторів, і через кілька місяців наполегливої праці - прем'єра відбулась! Щиро аплодували глядачі ветерану театру М.П. Мазурику, який виконав роль Омелька, Х. Г. Радзивілу за чудове перевтілення у Мартина Борулю. Неперевершена була і Л. Г. Силко в ролі Палажки. Радують те, що на сцені займає місце талановита молодь, 15 молодих акторів - це надійна зміна ветеранам.

1982 рік продовжує збирати шанувальників театру з числа глядачів. Режисер М. Ульянова до огляду молодіжних театрів з акторами ТЮГу

підготувала виставу Ю.Мокрієва та В. Рогозинського «Не тільки про любов». Це лірична комедія на 3 дії, 6 картин. Разом з учасниками ТЮГу будуть грати і ветерани: Х. Радзивіл, Л. Силко, М. Мазурик. Прем'єра відбулася, а попереду були творчі плани, виступи, звіти перед основним суддею - публікою в залі.

Фото з вистави "Солдатська вдова"

Наступна вистава побачила світ у 1984 році Це була п'єса А. Анкілова «Солдатська вдова». Ця робота була присвячена 40-річчю Перемоги над німецько-фашистськими загарбниками. Образ Марійки - типовий образ

радянської жінки, на плечі якої лягли всі труднощі війни і актриса В. Цибенко зуміла показати це на сцені. Образи Плетньова, Поліни, зіграні М. Мазуриком та Л. Філіповою показали всю складність людських характерів. Вистава ішла кілька разів при переповнених залах.

Микола Павлович Мазурик - учитель за професією, прекрасний актор, поет і драматург. Під час війни був у партизанському загоні, бачив усі жахи на окупованій території. Його драматичний твір «Завалена криниця» привернув увагу театрального колективу і до 40-річчя Перемоги режисер М. Ульянова

Фото з вистави "Завалена криниця"

вирішила зупинитися саме на цій виставі. З головних ролях були М. Мазурик та М. Ульянова. І хоч М. Телевань грав ненависного поліцая, публіка аплодувала його майстерній грі. Це було у 1985 році.

Цей рік має ще одну визначну дату - 20 років з дня присвоєння театру звання народного. Вітаючи з цією датою, Черкаський науково-методичний центр нагородив колектив Грамотою за активну роботу по естетичному вихованню трудящих.

Фото з вистави "Жартівниця"

У 1986 році була поставлена вистава Альбіковського «Жартівниця» (реж. М. Ульянова). Тут не було масових сцен, грало кілька чоловік (І. Кравчук, С. Котик, М. Ульянова) та глядачі були задоволені і нагородили акторів щирими оплесками.

1987 рік був радісний для театрального колективу. Секретаріат правління Спілки письменників СРСР нагородив Дипломом

Христинівський народний театр за

активну участь в пропаганді радянської драматургії у зв'язку з проведенням Другого Всесоюзного фестивалю народної творчості, присвяченого 70-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції.

У 1989 році глядачі побачили сучасну комедію «Віддали батька в прийми» (реж. М. Ульянова). Побутова тематика, складні стосунки між батьками і дітьми, комічні ситуації, в які потрапляли герої, викликали у глядачів щирий сміх. Майстерно грають головні герої - М. Мазурик (роль Платона Мефодійовича), К.

Собова (Ольга), І. Кравчук (Микола). М. Ульянова (Павла Флоріанівна), Л. Силко

Фото з вистави "Віддали батька в прийми"

(Чухниха). Чудово зіграли і молоді виконавці О. Лавренюк (Жанна) та С. Радзивіл (Жора).

У цьому ж році колектив завершує роботу і над драмою І. Карпенка - Карого «Наймичка».

Наймолодшим живим пам'ятником Г. Г. Шевченкові стала

зелена сторожа обабіч траси Моринці - Шевченкове - 175 тополь уздовж шляху.

Одного травневого дня сюди, на батьківщину Кобзаря завітали учасники Христинівського народного самодіяльного театру, щоб взяти участь в обласному огляді - конкурсі театральних колективів, який організував Черкаський науково-методичний центр. Наші аматори на суд журі і глядачів винесли драму

Фото з вистави "Наймичка"

«Наймичка». Поряд з найкращими враженнями від спектаклю в постановці наших акторів, відзначено той позитивний фактор, що в ньому поряд з ветеранами театру було зайнято багато молоді, учнів. Після вистави учасники театру в національних українських костюмах поклали квіти до пам'ятника Т. Г. Шевченка, освятили пам'ять про нього виконанням українських пісень, відвідали музей Кобзаря, схилили голови в земному поклоні біля могили матері поета, переступили поріг хати кріпака, де народився великий син нашого

народу. Режисер театру М. Ульянова з почуттям вдячності за роботу на сцені, за душевність і любов до творчості називає імена дійових осіб і виконавців, які

зайняті у драмі. Це вони: М. Телевань, О. Лавренюк, К. Собова, І. Славська, С. Козовіт, С. Радзивіл. С. Костик. Т. Савченко, І. Рожновський, І. Кравчук, та інші. Вони не рахуються з часом, регулярно збираються на репетиції, щоб в один з вечорів подарувати людям приємні години відпочинку. З цією виставою

Фото з вистави "Вирок"

колектив виступав і по селах району. Це було у 1989 - 1990 роках.

В 1990 році колектив народного самодіяльного театру Христинівського будинку культури був нагороджений за досягнуті успіхи у творчій і навчально - виховній роботі, культурному обслуговуванні трудящих Почесною грамотою.

Плідно працює і театр юного глядача. Вистава «Серце матері» (за мотивами однойменної казки) припала до душі як дітям, так і дорослим (реж. М. Ульянова).

У 1991 році кількість учасників у театрі зменшилась і тому у виставі «Вирок» О. Мовсесова брали участь кілька акторів: С. Котик, М. Ульянова, Н. Богачук. Масових сцен тут не було, але твір був цікавим і глядачі з задоволенням його дивилися кілька разів (реж.

Фото з вистави "Пісня чарівної рукавички"

М. Ульянова).

1993 рік, На суд глядачів режисер М. Ульянова виносить твір М. Талалаєвського «Пісня чарівної рукавички», де цікаво грали свої ролі І. Кравчук (дід), М. Ульянова (баба). А. Філіпенко (Марійка), С. Солод (Іванко).

У 1994 році режисер М. Буряк згуртовує колектив і ставить виставу «Сільські дівчата», де оживають картини сучасного села, структура роботи на

Фото з вистави "Сільські дівчата"

тваринницькій фермі, впровадження нових технологій. У виставі багато комічного, вона з успіхом пройшла як на міській сцені, так і в сільських клубах.

У 1998 році на посаду режисера приходить молода здібна випускниця Канівського

культосвітнього училища Тетяна Олександрівна Савченко.

До речі, починаючи з ТЮГу, любов до театру у неї переросла у майбутню професію. Робота у театрі на цей час втратила колишні позиції і Т. Савченко довелось докласти чимало зусиль, щоб відновити колишній рівень. Зібравши численний колектив, було вирішено братися за твір О. Кобилянської «У неділю рано зілля копала». Актори з радістю взяли за роботу і вже через кілька місяців театр запрацював на повну силу. Прекрасний сюжет вистави, чудова гра акторів надовго залишили в серцях глядачів приємні спогади. Полонила всіх гра О. Лавренюк.(Мавра), Т. Савченко (Настуня). О. Барило (Туркиня), К. Собової (ІванихаДубиха). Гриця майстерно зіграв учитель О. Кравченко. Колоритний циганський табір, декорації, музичне оформлення - все це створювало гармонію і захоплення від побаченого. І тому не дивно, що на обласному огляді

театральних колективів, який проходив у м. Умані, Христинівський народний театр був визнаний кращим.

В 1999 році Т. Савченко звільняється з посади режисера і робота театру занепадає.

Творчі злети Христинівського театру від 2000 року до сьогодні

К. М. Собова

В 2000 році на цю посаду призначається Катерина Михайлівна Собова. Знову довелося заново збирати колектив, і люди повірили, що театр буде працювати на високому піднесенні. Запропонована комедія М. Старицького «По-модньому» припала всім до душі. Репетиції проходили після трудового дня, у вихідні, актори не рахувалися з часом і вже через місяць відбулася прем'єра вистави. Виступивши в селах району, колектив представив цю роботу на

обласний огляд театральних колективів, який знову проходив у м. Умані. Висока оцінка журі і друге місце в області - це була перемога. Колектив бере участь у масових святах і наступна нагорода була такого змісту: «Управління культури

Черкаської обласної адміністрації

нагороджує Грамотою

народний самодіяльний

театр Христинівського

районного будинку

культури (режисер К.

Собова) за вагомий

внесок у збереженні і

популяризації

Фото з вистави "По-модньому"

стародавніх свят, обрядів та звичаїв українського народу, високий художній рівень репертуару та виконавської майстерності, продемонстрованої на обласному святі «На Івана, на Купала» 6 липня 2000 року».

Фото з вистави "Украдене щастя"

У 2001 році рада театру на чолі з режисером К. Собовою вирішує працювати над драмою І. Франка «Украдене щастя». Головні ролі виконують досвідчені актори К. Собова (Анна), Б. Воловодівський (Михайло), І. Стародуб

(Микола). Але зміст був би не до кінця розкритий, якби не було масових сцен. М. Божук, Р. Пархомець, О. Козар, М. Маліванова, В. Шеліякіна та ін. створювали картини побутового сільського життя: типовий любовний трикутник, з якого немає виходу. Глибина людських почуттів, трагізм у цій виставі не залишив у залі байдужих: всі переживали разом з акторами це не просте життя закоханих людей. Ця робота на обласному огляді театральних колективів в м. Умані отримала схвальні відгуки. Вдало підібрана музика, декорації, живий спів українських пісень було відмічено членами журі високим балом.

2002 рік театральний колектив зустрів натхненно, з піднесенням. Попередні успіхи спонукали акторів до творчої праці і, враховуючи побажання христинівської публіки, взяли за виставу І. Нечуя-Левицького «Кайдашева

сім'я». Трагікомедія мала великий успіх, тематика близька і зрозуміла кожному глядачеві. В ролі Кайдашихи - режисер К, Собова Мотрі -О.Шумовська, Мелашки -Т. Лисенко.Омелька Кайдаша майстерно зі раз учитель Г. Панченко, Карпа - Д. Коломієць, Лавріна -А. Жук. Масові сцени, які відображали сільський побут, звичаї, пересуди- все це робило виставу живою, здавалося, що це дійсно проходить зараз в даному селі. Завоювали уже симпатію глядачів актори масових сцен: М. Божук, Г. Онищак, І. Рожновський, К. Дядюк, Р. Пархомець, К. Мазурик, О. Козар, П. Левченко, С. Радзивіл та ін.

Паралельно із цією роботою режисер К. Собова створює ляльковий театр, написавши сценарій за мотивами казки «Бідолашко». Вистава сподобалась дітям дошкільних установ та учням початкових класів і ляльковий театр із новою виставою чекала дівтора в школах і дитсадках району.

Фото з вистави "Роксолана"

2003 рік.

Театральному колективу хотілося виступити із чимось новим, неординарним, за висловами акторів: «публіку потрібно здивувати». Вирішили на суд глядача винести твір, який тут на сцені ще не ставили.

Зваживши всі можливості, режисер К. Собова написала сценарій вистави «Роксолана» (за однойменними творами О. Наздрука та О. Загребельного). Біля 40 акторів було задіяні у цій виставі, ця історична драма нікого не залишила байдужим, доля Роксолани хвилювала глядацьку залу. Чудова гра О.

Шумовської (Роксолана), О. Кольосного (Сулейман), М. Божук (мати) І. Стародуба (Ібрагім-паша) повертала нас в ті далекі часи, коли український народ стогнав під навалою різних кочівників. Масова сцена українського весілля, наліт бусурманів, циганський табір із піснями і танцями, гарем із своїми суворими законами - все це полонило публіку і тому не дивно, що оплески в кінці і вигуки «Браво» довго не стихали. Прекрасні костюми - велика заслуга у цьому костюмера Т. Бондаренко, людини творчої і обдарованої, декорації додавали виставі неповторності.

Ляльковий театр. "Нові пригоди Незнайка"

Продовжує свою діяльність і ляльковий театр. К. Собова написала сценарій вистави «Нові пригоди Незнайка» і вистава з успіхом проходила в школах і дитячих садках.

У 2003 році К. Собова звільняється з роботи і

посаду режисера знову займає Майя Яківна Ульянова. У 2005 році на огляд театральних колективів актори підготували уривок з вистави Г. Квітки - Основ'яненка «Сватання на Гончарівці».

У 2007 році колектив з режисером М. Ульяновою підготували виставу М. Старицького «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці». Вона була присвячена 167-ій річниці від дня народження М. Старицького; 193-ій річниці від дня народження Т. Г. Шевченка та 16 -ій річниці Незалежності України. В головних ролях - Т. Лисенко (Маруся) та П. Левченко (Гриць), які вдало відтворили історію

нещасливого кохання. Майстерна гра В. Свіщенка, М. Божук, Р. Пархомиць, К. Дядюк, Н. Березовської та ін. робила виставу цікавою і змістовною.

У 2009 році М. Ульянова за станом здоров'я залишає посаду режисера і знову театр очолює К. Собова. Зібравши колектив, обговорили плани на майбутнє і негайно приступили до роботи. На прохання жителів району - відновили виставу «Роксолана» (з новим складом акторів, де роль Роксолани грала І. Хуртасенко, а Сулеймана - В. Свіщенко). Це було в кінці 2009 року, а початок 2010 року був заповнений новими завданнями, адже цей рік був особливий, ювілейний для театру: 45 років з дня присвоєння звання «народний». На раді театру всі одностайно погодилися виносити на суд глядача нові, невідомі твори. Режисер Катерина Собова написала сценарій за повістю О. Кобилянської «Земля». Репетиції проходили після роботи, у вихідні дні, адже більшість акторів працювали в різних галузях (у школі, залізничному депо, відділеннях зв'язку, торгівлі та ін.). До Дня театру вистава була готова, публіка була зачарована прекрасною грою акторів: трагедія однієї сім'ї складала частинку історії нашого народу. Від гри кожного актора залежало дуже багато, адже кожне слово тут мало вагу. Глядачі, затамувавши подих слідували за кожним рухом доброго Михайла (актор Д. Коломієць), підступного Сави (А. Жук), щирої сироти Анни (І. Хуртасенко), зажерливої Марійки (М. Божук і, покірного Івоніки (Г. Панченко), підлої Рахіри (Т. Комарова). Прекрасні декорації, масові сцени з українським та циганським ; колоритом зробили виставу сильною і вражаючою. Довго не стихали оплески глядачів, актори отримували Грамоти і подяки, квіти і найкращі побажання від працівників районної державної адміністрації, районної ради, відділу культури та туризму. Цей день надовго залишиться в пам'яті театру і буде надихати на нові мистецькі перемоги.

Після показу вистави К. Собова звільняється з роботи і на посаду режисера призначено молодого спеціаліста Ірину Нестеріхіну. Це було у липні 2010 року. Через кілька місяців І. Нестеріхіна вийшла заміж і на вакантне місце режисера призначено Марину Коваль. Молода, завзята режисер вирішила ставити виставу І. Карпенка-Карого «Безталанна». Її підтримав колектив.

У 2011 році вистава була показана на сцені будинку культури, вистава вдалася, на адресу М. Коваль та колективу було сказано багато схвальних слів. Головну роль (Софії) прекрасно зіграла режисер, гармонійно поєднувались ролі Гната (у виконанні А. Жука), Варки (у виконанні Т. Комарової). І хоч роль Ганни була негативною, глядачі нагородили М. Божук оплесками за майстерне виконання. Через деякий час М. Коваль, розрахувавшись, виїхала в м. Київ.

З 1 червня театральний колектив знову очолює Катерина Собова. Організувавши свято Івана Купала, вона зібрала весь свій колектив. Учасники дійства виявили бажання і надалі працювати в такому складі, поповнюючи свої ряди. Відновив свою роботу ляльковий театр, поставивши виставу К. Собової «Хвалькуватий Кузя», яку переглянули вихованці дитячих садків та учні шкіл району. До Нового року підготовлена друга лялькова вистава К. Собової «Як звірі Новий рік зустрічали». Театр взяв участь у традиційному Святі вареників, Святі сала, але основна робота була попереду: за планом - вже в листопаді на сцені будинку культури повинна іти вистава.

Фото з вистави "Повія"

Це повинно бути щось нове, вражаюче. К. Собова написала сценарій вистави «Повія» (за романом П. Мирного), адже театр покликаний донести до глядача багатогранність творчості письменників-класиків. Безправне життя кріпаків, трагічна доля дівчат, прототипом яких показана в творі Христя Притика - все це глибоко хвилювало присутніх в залі. Приємно вразило те, що зала

була заповнена. 45 акторів були задіяні у виставі, гра була чудовою. Серед глядачів були присутні гості з Жашківського району, з Уманського державного педагогічного університету ім. П. Г. Тичини (очолювала делегацію вчений-секретар Малої академії мистецтв Лопушан Т. В.), які дали високу оцінку виставі «Повія».

На початку 2012 року ця вистава принесла перемогу театру – Диплом I ступеня м. Черкаси за перемогу в обласному огляді-конкурсі народних аматорських театрів, а виконавиця головної ролі, учениця нашої школи – Ревнюк Дарія отримала перемогу в номінації «Найкраща акторка області 2012 року».

Диплом за перемогу в обласному конкурсі

2012 рік. К. Сובה плідно працює над постановкою вистави за твором Ю. Збананського «Між добрими людьми».

**Фото з вистави
"Між добрими людьми"**

29 вересня відбулося відкриття нового театрального сезону Христинівського театру виставою "Сільський генделік", автор і режисер К.Сובה.

Фото з вистави "Сільський генделік"

Післямова

Головним досягненням Христинівського народного самодіяльного театру на всіх історичних етапах був найголовніший чинник: відданий своїй справі колектив акторів-ентузіастів. Це були люди різних професій і різного віку, які багато років віддавали свій талант глядачам. Всім їм доводилось поєднувати роботу з участю в художній самодіяльності, всі вони віддані театру люди, його творче ядро. Здобутки театру – це, насамперед, і їхні здобутки, їхня кропітка щоденна праця над сценічним втіленням художнього образу.

Навіть звичайний глядач може отримати масу позитивних емоцій від вистави, яку побачив у театрі. А як же ж приємно дарувати цю радість людям. На мою думку, справжній актор – найщасливіша людина у світі. Тому що він має великий дар – розфарбовувати життя яскравими фарбами. Він отримує насолоду від своєї праці. А головна його винагорода – усмішка глядача та бурхливі оплески залу.

За всю свою історію за плідну працю режисерів, акторів, Христинівський народний самодіяльний театр був неодноразово відзначений та нагороджений на різних рівнях: як районному, так і обласному та всеукраїнському .

Самодіяльний театр, як і кожен творчий колектив, мав свої труднощі, проблеми, нерозв'язані завдання. Театр потребує ентузіастів сцени і гостинно запрошує в свої ряди кожного, хто бажає займатися драматичним мистецтвом.

Христинівський народний самодіяльний колектив зростає, живе, творить. Зараз склад театру біля 45 осіб. Актори беруть участь і у проведенні масових свят: Івана Купала, Андрія, Різдвяні святки, у благодійних виїздах – завжди є бажаними гостями, виступаючи перед трудовими колективами та Ліщинівському будинку для людей похилого віку.

Чудово, що підростаюче покоління приймає участь у художній діяльності Христинівського самодіяльного театру, а саме активну участь беруть учні нашої школи – 7- 11 класів.

Дана робота відкриває невідомі сторінки нашої минувшини і дає поштовх наступним дослідженням. Зібраний матеріал є дослідження історії становлення та розвитку Христинівського аматорського театрального мистецтва.

Список використаних джерел

1. Собова К. «Історія Христинівського народного самодіяльного театру», - Христинівка, 2011.
2. Інтерв'ю з режисером театру Ульяновою М. Я.
3. Інтерв'ю з Мазуриком М. П. - актором, режисером, драматургом театру.
4. Інтерв'ю з режисером театру Собовою К. М.
5. Інтерв'ю з режисером театру М. Телеванем
6. Архівні матеріали зібрані в музеї Христинівського народного самодіяльного театру.
7. Рибак Г. Творча вдача самодіяльного колективу// Під прапором комунізму. – 1962. - №88. - С. 3.
8. Ліщук В. Народний театр: роки зростання// Трибуна хлібороба. – 1980. - №46 (6426).
9. Кравчук І. 15 театральний сезон// Трибуна хлібороба. – 1979. - №63(6283).
10. Власюк С. Перегляд вистави// Трибуна хлібороба. – 1979. - №72(6292).
11. Кантарук П. Зустріч з друзями// Черкаська правда. – 1980. - №285(13964).
12. Янковенко В. Самодіяльні митці - трудівникам району// Трибуна хлібороба. – 1979. - №137(6357).
13. Рибак Г. «Майська ніч» на самодіяльній сцені.// Радянське життя. – 1962. - №56.
14. Радзивіл Х. Будні народного театру// Трибуна хлібороба. – 1979. - №11(6231).
15. Бровченко М. Нова прем'єра народного театру// Радянське життя. – 1962. - № 3(3741).
16. Павлуша Г. Вистава та її творці// Черкаська правда. – 1963. - №85(2814).
17. Ульянова М. Образи аматора сцени// Трибуна хлібороба. – 1978. - №125(6190).

18. Горбенко А. Зустрічі в столиці//Під прапором комунізму. – 1968. - №3. – С.

2.

19. Горохівський П.І. Історичне краєзнавство: теорія і методика, – Умань, 2012.

ІНТЕРНЕТ – РЕСУРСИ

1. <http://www.oda.ck.ua/?section=2&page=3&id=7147>
2. http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
3. http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80
4. <http://myrefs.org.ua/index.php?view=artide&id=1319&titles=%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%83%20%D1%83%2019%20%D1%81%D1%82>
5. <http://referaty.com.ua/ukr/details/5672/9/>
6. <http://lessons.com.ua/rozvitok-ukra%D1%97nsko%D1%97-dramaturgi%D1%97-drugo%D1%97-polovini-xix-st/>
7. <http://khrystynivka.com/>
8. <http://chr-school1.at.ua/>
9. <http://www.oda.ck.ua/?lng=ukr&section=2&page=3&id=3064>
10. <http://library.ck.ua/files/best.pdf>
11. <http://pres-centr.ck.ua/>